

N:o 17.

Af herr **Adelsköld**, med förslag till lag angående förändrad benämning af domare på landet m. m.

På den skandinaviska halfön likasom på Island och de norska kolonierna Grönland, Färöarne och Orkneyöarne förekommo redan i urminnes tider personer, hvilka under namn af »laghmän» inom större områden utförde viktiga värf och egde stort inflytande bland allmogen.

Deras ställning och uppgift voro ursprungligen ganska olikartade i olika land, men inskränktes efter hand i allmänhet till en domares.

I *Sverige*, der lagmansembetet helt visst förekom redan under hedenomens dagar, fanns en lagman för hvarje landskap eller lagsaga, och han skulle icke allenast vara en tolk för det lagstiftningsarbete, som efter hand af allmogen utfördes å landskapstinget, och i minnet bevara de antagna lagarne och vid tingen bestämma hvad han ansåg vara lag och rätt i de till hans dom hänskjutna mål, utan jemväl vaka öfver landskapsmenighetens fri- och rättigheter, föra dess talan inför konungen, å landskapets vägnar deltaga i konungaval samt erkänna och hylla en nyvald konung, då denne red sin eriksgata genom landet.

Ursprungligen var lagmannen således en representant för den dåvarande »andra statsmagten», och hvem minnes ej huru högtäckt och kraftfullt denna för 900 år sedan vid Upsala landsting uppträdde i Thorgny Lagmans person.

Denna lagmännens ställning såsom landskapsmenigheternas målsmän försvagades emellertid efter hand allt efter som konungamagten utvidgades och lagmännen indrogos inom kretsen af konungens förtroendeembetsmän, och deras verksamhet inskränktes till domarembetet inom lagsagan.

Enligt de äldsta kända traditionella bestämmelser skulle lagmännen vara »bondesöner», men, då med lagmansembetena följde ej obetydliga inkomster, slog den allt mäktigare adeln dessa befattningar under sig, och i Johan III:s och Gustaf II Adolfs adeliga privilegier förbehölls alla lagmansdömen åt ledamöter af ridderskapet och adeln. Och härmed förlorade jemväl landskapsmenigheternas rätt att deltaga i lagstiftning och beskattning sin betydelse, hvilken öfvertogs af Riksdagen (ehuru den af lagen erkändes

ända till 1719) och sjelfstyrelsen i landskapen utdog, ända tills den genom förordningen om landsting af den 21 mars 1862 åter väcktes till lif.

Genom kongl. förordningen af den 18 april 1849 afskaffades det gamla vördnadsvärda lagmansnamnet, ehuru titeln ännu bäres af den siste ännu lefvande lagmannen.

Nu kan det visserligen vara sant, att en benämning eller en titel betyder föga, ty det är i sjelfva verket *mannen*, som bär denna titel, som adlar eller neddrager den i stoftet, samt att, om ej aktning för lagen innebor i folkets sinnen, och domaren icke genom sin personlighet förstår ingifva aktning och respekt, så vinnes den visserligen icke, om han benämnes »*lagman*» eller »*häradshöfding*»; men i en tid, då man söker återbörda hvad storslaget och efterföljansvärdt varit från förgångna tider, har det antagligen förefallit mången mindre välbetänkt att afskaffa det urgamla, vackra lagmansnamnet, hvilket i folkmedvetandet traditionellt ännu innefattar ej allenast föreställningen om lagens *majestät* utan jemväl om lagens *magt* att skydda och försvara den enskilde mot våld, veld och oförrätt.

Och så länge som den för vårt land egendomliga, uråldriga, folkliga sjelflagskipning, som innefattas i tingsnämnderna, ännu finnes kvar, borde väl »*lagmannen*», själen i denna ideala organisation, icke saknas.

Jag får därför vördsamt föreslå,
att Riksdagen

måtte *dels* för sin del antaga följande förslag till

Lag angående förändring af underdomares å landet
benämning af *häradshöfding* till *lagman*.

§ 1. Å alla ställen i ännu gällande delar af rättegångsbalken, der benämningen häradshöfding förekommer, utbytes denna mot benämningen lagman.

§ 2. I öfrigt skall om lagman gälla allt hvad i lag eller författningar om häradshöfding stadgad är.

dels ock i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla det täcktes Kongl. Maj:t vidtaga de åtgärder, som i öfrigt kunna vara erforderliga, för att titeln *häradshöfding* må mot benämningen *lagman* utbytas.

Stockholm den 25 januari 1890.

C. Adelsköld.